

58

טמא מן התורה, עד שתספור שבעה נקיים.

59

גמרא

60 שנינו במשנה, שלדעת בית שמאי דם נכרית טהור. מקשה הגמרא:
 61 ולית להו לבית שמאי – וכי בית שמאי חולקים על מה ששנינו
 62 בברייתא, נאמר בתורה (ויקרא טו ב) 'דבר אל בני ישראל ואמרת
 63 אליהם איש איש כי יהיה זב, ומדייקת הברייתא, שדווקא 'בני
 64 ישראל' מטמאין בזיבה, ואין העובדי כוכבים מטמאין בזיבה, אבל
 65 גזרו עליהם חכמים שיהיו כזבין לכל דבריהם – לכל דיני זב, כדי
 66 שלא יהיה תינוק ישראל מצוי אצלם, ויביאודו לידי משכב זכור, ולא
 67 מסתבר שבית שמאי נחלקו על גזירה זו.

68 מתרצת הגמרא: אמרי לה – יענו לך בית שמאי (ההוא בזכרים
 69 איתמר – גזירה זו דווקא בנכרים זכרים נאמרה, דאי בנקבות
 70 נכריות), היכי לעביד – כיצד נגזור על דם הנכרית, ליטמא – אם
 71 נאמר שיהיה טמא לח ויבש, נמצא שעשיתו כדם של ישראלית
 72 הטמא מן התורה, ויש לחשוש שישרפו מחמתו תרומה וקדשים, כיון
 73 שאין הבדל בינו לדם ישראלית, ואם נאמר כבית הלל דליטמי לח
 74 ולא ליטמי ביש, חלקת בשל תורה – יש לחשוש שיבואו לחלק גם
 75 בדם ישראלית הטמא מן התורה, ויאמרו שגם הוא מטמא רק לחו,
 76 ומחמת טעמים אלו שירוי חכמים את דם הנכרית ולא גזרו עליו שום
 77 טומאה, כדי שיהיה היכר שטומאת נכרים היא רק מדרבנן, ולא יבואו
 78 לשרוף מחמתה תרומה וקדשים.

79 מקשה הגמרא: אי הכי, שהוה טעמם של בית שמאי, רוקה ומימי
 80 רגליה של נכרית נמי היה לנו לטהר, ומדוע אמרו חכמים שטמאים
 81 כשהם לחים, הרי גם בזבה ישראלית הדין הוא כך וכמבואר לקמן
 82 (נד:), ויש לחשוש שיבואו לשרוף מחמתם תרומה וקדשים. מתרצת
 83 הגמרא: פין דעבדינן היברא פדמה – כיון שעשינו הבדל בין
 84 ישראלית לנכרית, בכך שטיהרנו את דם הנכרית, מידע וידע –
 85 ממילא הכל יודעים דרוקה ומימי רגליה של נכרית, מטמא רק
 86 מדרבנן, ואין לחשוש שיבואו לשרוף מחמתם תרומה וקדשים.

87 שואלת הגמרא: מדוע חכמים לא עשו להיפך, ולעביד היברא –
 88 שיעשו היכר ברוקה ומימי רגליה של הנכרית, שיהיו טהורים
 89 לגמרי, ולטמאין לדמה – ויטמאו את דמה. מיישבת הגמרא: רוקה
 90 ומימי רגליה דשכיחי – שהם מצויים יותר מדמה, גזרו בהו רבנן –
 91 חכמים גזרו עליהם, אבל דמה דלא שכיחא כמו רוקה ומימי רגליה,
 92 לא גזרו ביה רבנן, ובו העמידו את ההיכר.

93 הגמרא מבארת דין זיבה וקרי של נכרי: אמר רבא, זבובי טמא אפילו
 94 לדעת בית שמאי, שאף על פי שהם מטהרים דם נכרית, מודים הם
 95 שטיפת זיבה של נכרי זכר, מטמאת אחרים במגע, ואילו קריי טהור
 96 – שכבת זרע שלו טהורה אפילו לדעת בית הלל, שטמאים הם
 97 נכרית.

98 מבאר רבא: הטעם שזבובי טמא אפילו לבית שמאי, משום שחכמים
 99 גזרו עליו, ולא חששו שמא ישרפו מחמתו תרומה וקדשים, דהא
 100 איבא למעבד היברא – שירי אפשר לעשות היכר בינו לישראל,
 101 כפי שבאמת עשו בכך שקריי טהור. והטעם שקריי טהור אפילו
 102 לבית הלל, משום דעבד ביה רבנן היברא – חכמים עשו בו היכר
 103 זה, כדי שידעו שטומאתו מדרבנן, כי היכי דלא לשרוף עליה – כדי
 104 שלא ישרפו מחמתו תרומה וקדשים].

105 שואלת הגמרא: היה לחכמים לעשות להיפך, ולעביד היברא בזבובי
 106 של הנכרי שיהיה טהור, ולטמאין לקריי. מיישבת הגמרא: זבובי דלא
 107 תלי במעשה – שאינו תלוי במעשה שעושה הוב, אלא מעצמו שותת
 108 ויורד, גזרו ביה רבנן, אבל קריי דתלי במעשה שעושה הבעל קרי,
 109 לא גזרו ביה רבנן.

110 הגמרא מבקשת להוכיח כדברי רבא: לימא מסייע ליה – האם נאמר
 111 שיש הוכחה לדברי רבא ממה ששנינו במשנה (מקואות פ"ח מ"ד),
 112 עובדת כוכבים שפליטה שכבת זרע שקיבלה מישראל, השכבת זרע
 113 טמאה, ובת ישראל שפליטה שכבת זרע שקיבלה מן העובד
 114 כוכבים, השכבת זרע טהורה, ומבואר ששכבת זרע של נכרי טהורה.

המשך בעמוד קיא

1 רגל הנה – המעשה הזה אירע באחד משלשת הרגלים, וטומאת עם
 2 הארץ ברגל פטהרה שוניהו רבנן – חכמים החשיבו אותה כטהרה,
 3 והיינו שלא גזרו עליו טומאה ברגל, וכל זה בעם הארץ שאינו צדוקי,
 4 שדרך אשתו להראות דם לחכמים, ואין לחשוש שהוא בועל נדה,
 5 אבל צדוקי שאשתו אינה מראה דם לחכמים, אף על פי שברגל אינו
 6 טמא בטומאת עם הארץ, הוא טמא בטומאת בועל נדה, ולכן הכהן
 7 גדול הלך לשאול את אשת הצדוקי, אם היתה טמאה משום נדה.

8 ומצינו מקור ואסמכתא שעמי הארץ אינם טמאים ברגל, דקתיב
 9 במעשה של פילגש בגבעה (שופטים כ יא), ויאסף כל איש ישראל
 10 אל העיר פאיה אחד חברים, ומבואר שהכתוב עשאן פולן
 11 כ'חברים' – שאינם עמי הארץ, ויש לתמוך מכך שבזמן שישראל
 12 נאספים למקום אחד, כגון ברגל, כולם נחשבים חברים ואינם
 13 מטמאים.

משנה

להבנת המשנה יש להקדים כמה דינים:

14 א. דמה של נדה וזבה, מטמא בין כשהוא לח ובין כשהוא יבש, אבל
 15 מעיינותיה, כגון רוקה ומי רגליה, מטמאים רק כשהם לחים.
 16 ב. מן התורה נכרי ונכרית אינם מטמאים בזיבה, אבל חכמים גזרו
 17 עליהם שיהיו תמיד כזבים, ולכן רוקם ומי רגליהם טמאים, ויתבאר
 18 במשנה האם גזרו גם על דם נכרית, ובאיזה אופן.
 19 ג. היולדת יש לה 'ימי טומאה' וימי טהרה, כלומר, יולדת זכר טמאה
 20 שבעה ימים, ואחר כך לטהר ששלושה ימים דמיה טהורים, ויולדת
 21 נקבה טמאה שבועיים, ושלושה ימים דמיה טהורים (ויקרא יב
 22 ב-ה). ויתבאר במשנה מה דינה של יולדת שעברו ימי טומאתה ולא
 23 טבלה.

24 ד. מעיינות מצורעת הם אב הטומאה, ויתבאר במשנה האם הם
 25 טהור' שלה טמא כאחד ממעיינותיה.

26 המשנה דנה בכמה אופנים של דם שאינו מטמא מדין דם נדה, אך
 27 יתכן שמטמא מטעם אחר: דם שראתה עובדת כוכבים, ודם פטהרה
 28 של מצורעת, כגון שילדה ולאחר שבועיים טבלה, ואחר כך
 29 נצטרעה, וכעת אינה טמאה אלא משום הצרעת, בית שמאי
 30 מטמאים דמים אלו, שדם נכרית מן התורה טהור, ואף חכמים לא
 31 גזרו עליו, ודם טהור של מצורעת אינו מטמא מדין 'מעין' וכמו רוקה
 32 ומי רגליה, משום שרק דבר שמתאסף ואחר כך יוצא נחשב 'מעין',
 33 ודם אינו כך. ובית הלל אומרים, בשני המקרים דין הדם ברוקה
 34 ובמימי רגליה, שטמאים רק כשהם לחים. וטעמם הוא, שאף על פי
 35 שדם נכרית אינו טמא מן התורה, גזרו עליו חכמים טומאה, שהרי
 36 גזרו על הנכרים שיהיו כזבים, אלא שעשו היכר ביניהם, שדם נכרית
 37 מטמא רק כשהוא לח, ודם ישראלית מטמא גם יבש. ולגבי דם טהרה
 38 של מצורעת סוברים בית הלל שיש ריבוי מיוחד שיש לו דין מעין,
 39 אף על פי שאינו מתאסף ויוצא וכמבואר בגמרא (ע"ב).

40 המשנה מביאה מחלוקת נוספת בין בית שמאי לבית הלל: דם
 41 היולדת שעברו ימי טומאתה, והגיעו הימים שדמה טהור, אלא שלא
 42 טבלה עדיין מטומאת הלידה, בית שמאי אומרים, דם זה דינו
 43 ברוקה ובמימי רגליה, שטמאים רק כשהם לחים, משום שמן
 44 התורה דמה טהור, שהתורה תלתה את הטהרה רק בימים ולא
 45 בטבלה, והרי עברו הימים והדם טהור, אלא שחכמים גזרו עליו
 46 שיהיה טמא כשהוא לח, משום שחששו שאם נטהר את דמה בימי
 47 הטהרה, יבואו לטהר את דמה גם בימי הטהרה, אבל לא גזרו
 48 שיטמא כשהוא יבש, משום שרצו שיהיה היכר שדם זה אינו טמא
 49 אלא מדרבנן, ולא יבואו לשרוף מחמתו תרומה וקדשים. ובית הלל
 50 אומרים, דם זה מטמא לח ויבש – אפילו יבש, משום שלשיטתם
 51 התורה טיהרה את הדם רק אם טבלה כשהגיעו ימי טהרה, וזו שלא
 52 טבלה דמה טמא מן התורה.

53 מסיימת המשנה: ומודים בית שמאי פולדת בזוב – בשעת זיבתה,
 54 שצריכה לספור שבעה נקיים לפני שתטהר, ולא ספרה, שהיא
 55 מטמאה – שדמה מטמא לח ויבש, משום שדמה של זבה לעולם

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

מעלה עשן. עשב שהוא מעלה עשן ראייתי כנגדי: מגילת סמנין. שכתובין בה שמות סמני הקטורת: מכאן אמר בן עזאי. ממעשה בית גרמו ובית אבטינס שבקשו חכמים לדרחותם ממקומם ולא יכלו: בשמך יקראוך. לא ידאג אדם לומר פלוני יקפח פרנסתי כי על כרחך בשם יקראוך לבא ולשוב במקומך: ומשלך יתנו לך. כלומר לא משלהם הוא מתנה אלא מזונות קצובים לך מן השמים: ואין מלכות נוגעת בחברתה. משהגיע זמן המלכות ליפול ותעמוד אחרת לא יאחר זמן כמלא נימא אלא מי שזמנה ליפול בלילה נופלת בלילה שנאמר (דניאל ה) ביה בליליא איתקטל בלשצר ושזמנה ביום נופלת ביום שנאמר (יחזקאל ל) ובתחפנחס חשך היום: לבין הנימין. בין חליקת נימת השפה נגד מחיצת החוטם: נוקרים כבת ראש. נרתעין מהכרעת הקול: רקביבות. רדולי"א חלודה ככלי ברזל שאין משתמשין בו: דלא מסקינן בשמייהו. לא יקרא אדם לבנו שם אדם רשע:

דף לח עמ' א: אמר רבי עקיבא, (פעם אחת) סח לי רבי ישמעאל בן לוגא, פעם אחת יצאתי אני ואחד מבני בניהם של משפחת בית אבטינס לשדה ללקט עשבים, וראיתי (ששחק ובכה) [שפכה ושחק]. אמרתי לו, מפני מה בכית. אמר לי, כבוד אבותי נזפרתי. אמרתי לו, ומפני מה שחקת. אמר לי, שעתיד הקדוש ברוך הוא להחזירה לנו כשיבנה המקדש. אמרתי לו, ומפני מה נזפרת בכך. אמר לי, העשב מעלה עשן נראה לי כנגדי. אמרתי לו הראהו לי, אמר לי, שבועה היא בידינו שאין מראין אותו לכל אדם.

אמר רבי יוחנן בן נורי, פעם אחת מצאתי זקן אחד ומגילת סמנין [שכתוב בה שמות סימני הקטורת] בידו. אמרתי לו מאין [מאיזה משפחה] אתה. אמר לי, מבית אבטינס אני. אמרתי לו ומה בידך, אמר לי מגילת סמנין. אמרתי לו הראהו לי, אמר לי כל זמן שביית אבא היו קיימין לא היו מוסרין אותו לכל אדם, ועכשיו שכבר אינם קיימים הרי הוא לך והזהר בה. וכשבאתי וסחתי דברי לפני רבי עקיבא, אמר לי, מעתה הוברר שכוונתם היתה לשם שמים, ואסור לספר בגנותן של אלו.

מכאן [ממה שהחזירו את בית גרמו ובית אבטינס לאומנתם] אמר בן עזאי, אל ידאג אדם לומר פלוני יקפח פרנסתי, כי על כרחך בשמך יקראוך, ובמקומך ישיבוך - יקראוך לשוב למקומך,

דף לח עמ' ב: ומשלך [ממזונות הקצובים לך] יתנו לך - פרנסתך קצובה לך משמים ולא הם נותנים לך מתנה, שאין אדם נוגע במוכן לחבירו, וכן אין מלכות נוגעת במלכות חברתה, ומשהגיע זמן מלכות ליפול והשניה לעמוד, לא יתאחר נפילת הראשונה אפילו כמלא נימא.

שנינו במשנה: הוגרס בן לוי היה יודע פרק בשיר ולא רצה ללמד. תנאי, כשהוא [הוגרס בן לוי] נותן קולו בנעימה - מאריך בקול, על ידי שמכניס גודלו לתוף פיו, ומניח אצבעו בין הנימין - בין חלוקת שערות שפמו מול מחיצת האף, ומגביה

קולו במתיקות כה גדולה, עד שהיו אחיו הכהנים נזקרים [נרתעים] בבת ראש [בפתע] לאחוריהם מהכרעת הקול. ביאור אומנתו של בן קמצר: תנו רבנן, בן קמצר לא רצה ללמד על מעשה הפתב. אמרו עליו שהיה נוטל ארבעה קולמוסין בין אצבעותיו, ואם היתה תיבה של ארבע אותיות [שם הויה] היה פותבה בבת אחת, עד שלא היתה אות נכתבת בלא חברתה, ורצו שלא יהיה אפילו רגע שהשם יהיה חסר. אמרו לו חכמים לבן קמצר, מה ראית שלא ללמד. ולא ענה תשובה על כך. מסכת הבריייתא: כולן [בית גרמו בית אבטינס והוגרס] מצאו תשובה לדבריהם למה לא רצו ללמד, ואילו בן קמצר לא מצא תשובה לדבריו. ולפיכך על הראשונים [בית גרמו בית אבטינס והוגרס] נאמר 'זכר צדיק לברכה', ועל בן קמצר וחביריו נאמר 'ושם רשעים ירקב'.

מבארת הגמרא: מאי 'ושם רשעים ירקב'. אמר רבי אלעזר, לומר שרקביבות [חלודה] תעלה בשמותן, על ידי דלא מסקינן בשמייהו - שאין אנשים קוראים לבניהם על שמם, שאין לקרוא על שם רשע.

המשך ביאור למס' נדה ליום ראשון עמ' א

1 מאי לאו - וכי אין הכוונה שהיא מהורה גמורה אפילו מדרבנן, ומבואר כדברי רבא, ששכתב זרע של נכרי טהורה.
2 דוחה הגמרא: אפשר שלא זו כוונת המשנה, אלא כוונתה שהשכתב
3 זרע מהורה מדרבנן, אבל באמת היא ממאה מדרבנן, ושלא
4 כדברי רבא.
5 הגמרא מביאה ראייה נוספת לדברי רבא: תא שמע, שכך שנינו
6 בתוספתא (מקואות פ"ו ה"ד), נמצאת אומר, ששכתב זרע של
7 ישראל ממאה בכל מקום שהיא נמצאת,
8

מזכר. משיבה הגמרא: בית הלל יאמרו שעדיין דרשה זו מיותרת, משום שיש להקשות, לכתוב רחמנא - היה לתורה לכתוב דין מעינות רק בנקבה מצורעת, ולא פעי - ולא היתה צריכה לכתוב זאת בזכר, ואנא אמין - ואני הייתי אומר כך, ומה אם במצורעת נקבה שיש בה קולות אלו, שאינה מעונה פריעה ופרימה, ואינה אסורה בתשמיש המטה, בכל זאת רבי רחמנא - התורה ריבתה שמעינותיה מטמאים, מצורע זכר שחמור מנקבה בעינים אלו, לא כל שבין שמעינותיו מטמאים, ומדוע ריבתה התורה דין מעינות בזכר. ובהכרח שאם כתוב זה אינו ענין הנצרך לזכר, תנאו ענין לנקבה - יש להעמיד אותו בנקבה, ואם אינו ענין הנצרך להשאר מעינותיה, שהם נלמדים מ'לנקבה', תנאו ענין לרבות דמה, והיינו לטמא דם מהרה שלמה. שואלת הגמרא: ובית שמאי מה יענו על טענה זו, שהתורה יכלה לכתוב בנקבה וללמוד ממנה לזכר. משיבה הגמרא: לבית שמאי זכר מנקבה לא אתיא, משום דאיכא למיפרך, מה לנקבה שבין יש בה חומרא (בהלכות זיבה), שהיא מטמאה בשוראה זיבה מחמת אונס, תאמר בזכר דלא טמא כשראה זיבה באונס, ולכן אין ללמוד ממצורעת למצורע שהיו מעינותיו טמאים, ואין פסוק מיותר לדם טהור של מצורעת. שואלת הגמרא: ובית הלל מה יענו על טענה זו. משיבה הגמרא: לבית הלל אין זו טענה כלל, ואורבה יש לתמוה על טענה זו, קיימי במצורע - הרי אנו עוסקים בהלכות מצורע, ופרכי מילי דזב - וכיצד אנו יכולים לפרוך מחומרא שיש לנקבה בהלכות זיבה. שואלת הגמרא: ובית שמאי מה יענו על טענה זו. משיבה הגמרא: בית שמאי סוברים שאפשר לפרוך באופן זה, משום שיש טמא מן המטה פרכי - לשני הדינים יש שם אחד של 'טומאה'. הגמרא מבארת דברי בית שמאי באופן נוסף: ואיבעית אימא - ואם תרצה תאמר, שבאמת בית שמאי לא פרכים מ'שם טומאה', ונמצא שאפשר ללמוד זכר מנקבה, ואף על פי כן תיבת 'לזכר' אינה מיותרת, ואין לרבות ממנה דם טהור של מצורעת, וכך אמרי לך בית שמאי, האי 'לזכר' מיבעי ליה - תיבת 'לזכר' נצרכת לדרוש ממנה כך, 'לזכר' לרבות כל שהוא זכר, (האי) בין אם הוא גדול, ובין אם הוא קטן, ומכאן שתינוק בן יומו מטמא בזיבה. שואלת הגמרא: ובית הלל, מהיכן הם לומדים דין זה, שקטן מטמא בזיבה. משיבה הגמרא: נפקא להו - הם לומדים דין זה מהנאמר 'זאת תורת הזב' (ויקרא טו לב), שמתיבת 'זוב' משמע בין גדול ובין קטן, ואם כן תיבת 'לזכר' מיותרת, ויש לרבות ממנה דם טהור של מצורעת, וכפי שהתבאר. להבנת דברי הגמרא יש להקדים דינים אלו: א. 'זב' הוא אדם שיצאה ממנו 'זיבה', והיא מין ליחה היוצאת מפי האמה, ואמר הכתוב (ויקרא טו ב-טו) שהזב טמא ומטמא עד שיהיה וביארו חכמים (לקמן מג) שזו אינו טמא אלא אם ראה שתי ראיות של זיבה. ב. מי שיצאה ממנו שכתב זרע נקרא 'בעל קרי', והוא טמא עד הערב שלאחר טבילתו, והטיפה עצמה מטמאת במגע (ויקרא טו טז-יז). ג. ראייה ראשונה של זב גדול דינה כשכתב זרע, ומקור הדבר יתבאר בגמרא. ד. התבאר לעיל שקטן בן יומו מטמא בזיבה, ונאמרו על כך שתי דרשות: א. מהנאמר (שם טו לב) 'זאת תורת הזב', שמשמע בין גדול ובין קטן, ופסוק זה עוסק בזב שראה ראייה אחת. ב. מהנאמר (שם טו לג) 'לזכר', ודורשים 'כל שהוא זכר', ופסוק זה עוסק בזב שראה שתי ראיות. ריש לקיש נקט שקטן התרבה לטומאת זיבה מהדרשה השניה, שנאמר בזב שראה שתי ראיות, והוא מסתפק מה הדין בקטן שראה ראייה אחת: אמר רבי יוסף, כי פשיט - כשהיה דורש רבי שמעון בן לקיש בהלכות זב, בעי הכי - הסתפק כך, ראייה ראשונה של זב קטן, מהו שתטמא במגע - האם טיפה זו מטמאת את הנוגע בה, והצד שלא תטמא הוא, משום ש'זאת תורת הזב ואשר תצא ממנו שכתב זרע' אמר רחמנא (שם טו לב), ומבואר בפסוק זה שזב שראה

ואפילו אם היא במעי עוברת בוכבים, ואם יפלט הזרע על בגד יטמאנו, ואילו שכתב זרע של עובר בוכבים מהורה בכל מקום שהיא, ואפילו במעי ישראלית, הוין ממי רגלים שבה, שאם מעורבים בזרע מי רגלים הם טמאים, ומבואר כדברי רבא, ששכתב זרע של נכרי טהור. מוסיפה הגמרא: וכי תימא - ואם תרצה לדחות ולומר, הך נמי כוונת הברייתא היא, ששכתב זרע של נכרי מהורה מדאורייתא, אבל באמת טמאה מדרבנן, אין לומר כן, שלפי זה כאשר כתבה הברייתא שמי רגלים של נכרי טמאים, הכוונה שטמאים מן התורה, וזה קשה, אטו מי רגליהם] מדאורייתא מי מטמאו - וכי מי רגלים של נכרים טמאים מן התורה, אלא בהכרח שהברייתא עוסקת גם בדינים שהם מדרבנן, ואם כן שמע מינה - מוכח מהברייתא כדברי רבא, ששכתב זרע של נכרי מהורה אפילו מדרבנן. מסיקה הגמרא: שמע מינה - אכן יש להוכיח כן. הגמרא רוצה לפשוט מהברייתא ספק אחר: אמר רב - הובא לעיל בברייתא, שכתב זרע של ישראל טמאה בכל מקום שהיא. אפילו במעי עוברת בוכבים. גדה הגמרא: תפשוט דבעי רב פפא - לכאורה יש לפשוט מהברייתא את ספיקו של רב פפא, דבעי רב פפא, שכתב זרע של ישראל שנמצאת במעי עוברת בוכבים, מהו - האם היא טמאה, ויש לפשוט מהברייתא שהיא טמאה. דוחה הגמרא: אין לפשוט את הספק מהברייתא, שכן בתוך שלשה ימים מהביאה, לא קמיבעיא ליה לרב פפא - רב פפא לא הסתפק, שודאי שבאותה שעה הזרע טמא במעי נכרית, כפי שהוא טמא במעי ישראלית, כי קמיבעיא ליה לרב פפא לאחר שלשה ימים, שבאופן זה אם היה הזרע במעי ישראלית היה טהור וכמבואר בשבת (פו), מאי - מה דינו כשהוא במעי נכרית, שיתכן שדווקא במעי בת ישראל הזרע טהור לאחר שלשה ימים, משום דייניי במצות - שבני ובנות ישראל יראים וחרדים לקיים המצוות, ומתוך דאגתם חביל גופייהו - גופם מתחמם, ולכן הזרע מקריח לאחר שלשה ימים והוא טהור, אבל עוברת בוכבים לא דיניי במצות לא חביל גופייהו, ולכן לא מקריח הזרע במעי נכרית, והוא מטמא גם לאחר שלשה ימים, או דילמא - או שמא נאמר שגם נכרים, ביון דאכלי שקצים ורמשים חביל גופייהו, ומקריח הזרע במעי נכרית לאחר שלשה ימים. מסיקה הגמרא: תיקו - תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה. שנינו במשנה (ע"א) דם מהרה של מצורעת, בית שמאי מטהרים, ובית הלל אומרים, כרוקה כו'. מבררת הגמרא: מאי מעמא דבית הלל שדם טהור של מצורעת טמא, הרי אין לטמאו מדין מעין, כיון שאינו מתאסף ויוצא. משיבה הגמרא: אמר רבי יצחק, המקור של בית הלל הוא מהכתוב (ויקרא טו לג) 'והזב את זובו לזכר ולנקבה', שלכאורה התיבות 'לזכר ולנקבה' מיותרות, ויש לדרוש מהתיבת 'לזכר', לרבות מצורע למעינותיו, שמעינותיו מטמאים כמעיות הזב, ומתיבת 'ולנקבה' יש לרבות מצורעת למעינותיה, שגם הם מטמאים. ויש להבין, מאי מעינותיה - על אלו מעינות של מצורעת מדובר, אילימא - אם נאמר שמדובר על שאר מעינותיה, כגון רוקה ומי רגליה, אין צורך בריבוי מיוחד לכך, שהרי מוכר נפקא - יש ללמוד ממצורע למצורעת, שכל המעינות שמטמאים בו מטמאים בה, אלא בהכרח שהריבוי נצרך לרמה של מצורעת, והיינו לטמא דם מהרה שלמה, שזוהו מעין שאינו שייך אצל מצורע זכר. שואלת הגמרא: ובית שמאי מה יענו על דרשה זו. משיבה הגמרא: בית שמאי סוברים שהדרשה נצרכת להשאר מעינות המצורעת, משום שנקבה מוכר לא אתיא - אינה נלמדת, דאיכא למיפרך - שכן יש לפרוך, מה לזכר - דווקא מצורע זכר מעינותיו מטמאים, שבין יש בו חומרות נוספות, שהרי מפורש בתורה (שם ג מה) שהוא מעון פריעה - צריך לגדל שער, ופרימה - וללכת בבגדים קרועים, ואסור בתשמיש המטה, תאמר בנקבה דלא נאמרו בה חומרות אלו, ולכן אין ללמוד ממצורע למצורעת שהיו מעינותיה מטמאים. שואלת הגמרא: ובית הלל מה יענו על טענה זו, שאין ללמוד נקבה

ושאל די מחסורו ואין יד הנותן משגת נותנין לו כפי השגת ידו, וכמה? עד חמשיית נכסיו מצוה מן המובחר, אך שם לא כתב שאסור לתת יותר מחומש. ויש לתמוה: מדוע לא הביא דין זה שם והרי לכאורה זהו עיקר מקומו – בהלכות צדקה? ועוד קשה מדברי הרמב"ם בפירוש המשניות (פאה א, א): "ולא יתחייב לתת (לצדקה) יותר מחמשיית ממונו, לבד אם עשה כן במידת חסידות". ותמוה: הרי כאן מבואר ש"אין זו חסידות! אלא שטות!" ויש לומר:

בפירוש המשניות מדבר הרמב"ם במקרה שבא העני וביקש די מחסורו, ואף שאין חיוב לתת אלא עד חומש, ממידת חסידות יכול לתת יותר מכך, כיון שהוא לצורך העני, אך כאן מדובר על "המפורז ממונו במצוות", היינו שלא נזדמן לידו צורך עניים אלא מפזר לעניים או למצוות אחרות מיוזמתו, ועל כך נאמר

שאינ לבזבו יותר מחומש. ומטעם זה לא הביא הרמב"ם את דין "אל יבזבו יותר מחומש" בהלכות מתנות עניים, כי שם מדובר ש"בא העני ושאל די מחסורו" ובוזה הרוצה לתת יותר מחומש ממידת חסידות הרשות בידו (תורת זרעים פאה א, א). ויש מבארים שלדעת הרמב"ם דין "אל יבזבו יותר מחומש" לא נאמר לגבי צדקה אלא רק בהקדש ושאר מצוות. ונראה שכך הבין השלחן ערוך בדעת הרמב"ם. ולכן כתב (סי' רמט ס"א): "שיעור נתינתה: אם ידו משגת יתן כפי צורך העניים, ואם אין ידו משגת כ"כ יתן עד חומש נכסיו מצוה מן המובחר", הרי שאם ידו משגת יתן יותר מחומש, כפי צורך העניים שזו מצוות צדקה מהתורה וחז"ל לא אסרו זאת, ורק להקדיש אסרו כי גם מדין תורה אין עניין להקדיש סכומים גדולים (אגרות משה, י"ד א סי' קמג).

שבת קודש יי תמוז ה'תשע"ב

אין אדם אוסר דבר שאינו שלו

הלכות כלאים פרק ה, הלכה ח: אין אדם מקדש דבר שאינו שלו; לפיכך, המספך גפנו על גבי תבואתו של חברו - קדש גפנו, ולא נתקדשה התבואה.

הרמב"ם פוסק כר' יוסי ור' שמעון (כלאים פ"ז מ"ה) שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ולכן המספך גפנו על תבואת חברו - לא נאסרה תבואת חברו.

וכתבו התוספות (יבמות מג, ב ד"ה אק) שרק באיסור התלוי במחשבה, כגון השוחט בהמת חברו לעבודה זרה (ראה רמב"ם הל' ע"ז פ"ח ה"א), אינו אוסר את של חברו, אבל אם האיסור אינו תלוי במחשבה ורצון אלא במעשה (כגון הנותן חלב בתבשיל בשרי של חברו), אדם אוסר גם במה שאינו שלו. ואף לענין כלאים, אין אדם אוסר תבואה שאינה שלו כי האיסור נקבע במחשבה, כמו ששינוי (כלאים פ"ה מ"ו) שירק הגדל בכרם נאסר בכלאים רק אם בעליו רוצה בקיומו.

אך לדעת הר"ש (כלאים סם) גם בדבר התלוי במחשבה יכול לאסור דבר שאינו שלו, כמו שמצינו (בי"ק נו, א) לענין פרת חטאת (הנפסלת אם נעשית בה מלאכה) שהעושה מלאכה בפרת חברו

פסלה, אף שהפסול הוא רק אם המלאכה נעשית לרצונו. והמספך גפנו על תבואת חברו לא אסרה כי גזירת הכתוב היא "לא תזרע כרמך - ולא של אחר". ובעבודה זרה לא אסר של חברו, כי בדבר שאינו שלו אין שם 'תקרבות עבודה זרה' עליו. ומבאר הגר"ע איגר (בהגהותיו לשי"ע א"ח סי' ת"ג ס"ב) את מחלוקת הראשונים:

גם הר"ש סובר שאין אדם אוסר של חברו באיסור של מחשבה, אלא שלדעת התוספות כל מעשה שנדרש לו גם מחשבה או רצון אינו אוסר אם אינו שלו, אבל לדעת הר"ש רק אם עיקר האיסור הוא במחשבה, אינו אוסר שאינו שלו (כמו בעבודה זרה שללא מחשבתו אין כאן עבודה זרה ובשל חברו אין מחשבתו מועלת), אבל באיסור שעיקרו הוא המעשה ונדרש גם רצונו, אוסר גם בשל חברו (כמו בפרת חטאת שהמלאכה היא הפוסלת רק שנדרש גם רצון).

וכך גם בכלאים: עיקר האיסור הוא מעשה התערובת, ולכן אלמלא גזירת הכתוב היה יכול לאסור את של חברו.

המשך ביאור למס' דה ליום ראשון עמ' ב

1 ראייה אחת הוקש לבעל קרי, ויש ללמוד מכך שכל ששכבת ורע
2 שְׁלוּ מְטֵמָא, רְאִייה רְאִישוּנָה (של זיבה) שְׁלוּ מְטֵמָא, וְהָאֵי - וקטן
3 זה בִּיּוֹן הַשְּׂכֵבֶת וְרַע שְׁלוּ לֹא מְטֵמָא, רְאִייה רְאִישוּנָה שְׁלוּ נְמִי
4 לֹא תִטְמָא, או דִּילְמָא נֹאמֵר לְהִיפֵךְ, בִּיּוֹן דִּיאִילוּ אִיהוּ תּוֹי תְּרַתִּי
5 מְצִרְפָּא - כיון שאם ראה ראייה נוספת, היא מצטרפת לראייה
6 הראשונה ומטמאת אותו [עד שיספור שבעה נקיים, כדין זב בעל שתי
7 ראיות], היא מְטֵמָא גם בפני עצמה.
8 פושטת הגמרא: אָמַר רַבָּא, תָּא שְׁמַע רֵאיה ממה ששינוי בברייתא,
9 שהמקור לרבות קטן הוא מהנאמר (ויקרא טו לב) 'זאת תורת הזב',
10 שמתיבת 'זוב' משמע שמדובר בִּין בְּגִדוֹל וּבִין בְּקִטָּן, ונמצא
11 שבתיבה זו הוקש קטן לגדול, ויש ללמוד מהיקש זה, מַה גְּדוֹל,
12 רְאִייה רְאִישוּנָה שְׁלוּ מְטֵמָא את הנוגע בה, אִף קָטָן רְאִייה רְאִישוּנָה
13 שְׁלוּ נְמִי מְטֵמָא את הנוגע בה.

14 להבנת דברי הגמרא יש להקדים דינים אלו: א. אדם טהור [שאינו
15 מצורע] שראה ראייה אחת של זיבה, אותה טיפה אינה מטמאת את
16 הנושא אותה, אלא רק את הנוגע בה. ב. ראייה שניה של זיבה
17 מטמאת את האדם הנושא אותה, אפילו אם הטיפה יצאה מאדם
18 טהור, וכל שכן אם יצאה ממצורע. ג. מעין של מצורע מטמא במשא,

19 ורק דבר שטבעו להתאסף בגוף ואחר כך לצאת נחשב מעין.
20 הגמרא מסתפקת בראייה ראשונה של זיבה, שאם יצאה מאדם טהור
21 אינה מטמאת במשא, מה דינה כשראה אותה מצורע: בְּעֵי - נסתפק
22 רַב יוֹסֵף, רְאִייה רְאִישוּנָה שְׁלוּ זיבה שראה מְצוּרַע, מַהוּ שְׁתִּטְמָא
23 בְּמִשָּׂא - האם היא מטמאת את האדם הנושא אותה. ושורש הספק
24 הוא, האם הַקָּטָן שיוצאת ממנו הַזִּיבָה מְעַן הוּא - נחשב מעין
25 המצורע, משום שהזיבה נאספת למקום אחד, ורק אחר כך יוצאת,
26 וּמְטֵמָא - ואם כן הזיבה מטמאת במשא, או דִּילְמָא מקום הזיבה לֹא
27 מְעַן הוּא, משום שהזיבה אינה מתאספת לפני שהיא יוצאת, ודינה
28 כראייה ראשונה של כל אדם, שמטמאת רק במגע.
29 הגמרא מבקשת לפשוט את הספק: אָמַר רַבָּא, תָּא שְׁמַע לפשוט את
30 הספק מברייתא, נאמר בתורה לגבי ראייה שניה של זב (ויקרא טו ב)
31 'זובו טִמָּא הוּא', ומבארת הברייתא שכתוב זה לִימַד עַל הַזִּיב עֲצֵמו
32 שְׁהוּא טִמָּא, והיינו שמטמא במשא. מברר רבא: בְּמִיא - באיזה זב
33 מדובר, אִילִימָא זָבֻב גְּרִידָא - אם מדובר בסתם זב שאינו מצורע,
34 מדוע צריך ללמוד מפסוק שהטיפה מטמאת במשא, הרי הדבר
35 פשוט,